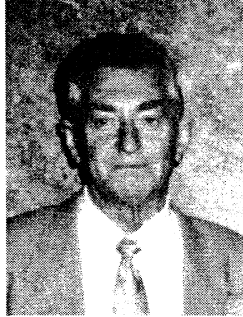

КОХНО В.Д.,
кандидат військових наук,
доцент

*Національна академія
оборони України*

ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук,
професор

*Дипломатична академія
України
при МЗС України*

ЛОПАТА А.В.,
кандидат філософських
наук, генерал-полковник
запасу

*Начальник
Генерального штабу
Збройних сил України
(у відставці)*

ЯКИЙ ОБРАЗ У ТЕРОРУ?

Рецензія на книгу: Плехов В.Н. Террор. Попытка осмысления артефакта
Земной цивилизации (Опыт историсофского исследования): Том 1. – К.:
ЗАО "Издательский дом "ДЕМИД", 2004. – 422 с.

У цієї незвичайної в багатьох відношеннях книги досить промовистий, навіть у чомусь претензійний підзаголовок. Він вказує на нестандартний підхід до розкриття проблем і чималу наукову відвагу автора й видавців, які підготували і випустили у світ працю з такої гострої і винятково актуальної в багатьох відношеннях тематики. Адже слова "терор", "тероризм" ми чуємо мало не щодня, вони поширюються мільйонними накладами і тисячами жорстоких "картинок" їхніх жертв. А проте наука досі не має узгодженого визначення поняття терору, як і практика (у будь-якій країні) не виробила ефективних способів забезпечення від цього лиха та протистояння йому. Тож розмова на цю тему безумовно на часі.

Василь Плехов пропонує читачеві заглянути в історію проблеми – коли, де і як виник терор, які етапи пройшов, що відрізняє тероризм від терору? Перед нами постають яскраві постаті і вражаючі події з історії Стародавнього світу, доби Київської Русі, московського царства, Французької революції, Російської імперії, більшовицького панування. Причому подаються вони в образній формі, що нагадує художню документалістику, витримуючи історичну послідовність.

Для прикладу наведемо назви основних розділів: Прелюдія до терору. Акт I. До 1825 року. Акт II. До 1917 року. Акт III. До 1930 року. Червоний терор. Терор й інтелігенція. Кадри терору. Національність терору. Психотипи терору.

В анотації автор заявляє про свій намір продовжити висвітлення теми, ставлячи в центр уваги осмислення історичного шляху слов'янського світу. На нашу думку, такий задум можна тільки вітати, але терор не та призма, крізь яку слід досліджувати історію слов'янства, східного зокрема. Принагідно зауважимо, що В. Плехов часом досить вільно поводиться в оцінці історичних явищ (цілком допустиме в художніх творах), а подекуди відверто стає на позицію окремого дослідника (П. Катериничев, Ю. Власов, Кара-Мурза). Він має на це право, і це теж приваблює читача.

Проте попри ці суб'єктивні історико-публіцистичні ремінесценсії головне в книзі "Терор" – справжня анатомія цього найпотворнішого явища людського буття. Зібравши і систематизувавши величезний фактичний матеріал із зародження, причин, форм і різновидів терору, автор переконливо пише про нього як про явище, іманентно притаманне сучасній глобальній цивілізації, і водночас наголошує, що цього жакливо-го явища не вдалося уникнути жодній епосі, жодній цивілізації.

Дуже виразно автор розкриває індивідуальність терору, різні форми масового терору і слушно зауважує: "Адресна операція" проти людини, яку захищає армія, поліція, особиста охорона, державна система в цілому, ... пов'язана з ризиком для власного життя (чи з втратою власного

життя) – це одне, а використання державної системи для вбивств та залякування багатьох людей без ризику для власного життя – дещо зовсім інше" (с. 8 рецензованого видання). Продовжимо думку В. Плехова – у першому випадку йдеться про тероризм, у другому – про терор.

Є ще одна особливість книги про терор. Автор постійно наголошує, що об'єктом дослідження в нього виступає терор як суспільний феномен, але його прояви, соціальну зумовленість ілюструє переважно історичним фактажем України, Росії або, говорячи словами з книги, "на прикладі історичної долі східнослов'янського етносу". Більше того, у заключних розділах під екзотичними назвами переважно з музичної термінології – "Інтерлюдія 4. Стакатто. Інтерлюдія 5." – мова йде про особливості долі та менталітету української нації, а приклади психотипів терористів і "антитерористів" він ілюструє в основному українським матеріалом. Багато в чому В. Плехов виступає тут як літератор, а не дослідник, тож дискутувати з ним не будемо. Та на певні застереження звернемо увагу. "Колись, – пише В. Плехов, – слово терорист викликало в основному романтично забарвлені асоціації... згодом психологічна установка змінилася. Терористи сприймалися як "погані люди", і насамперед незрозумілі.

А розуміти явище, яке стає складовою життя усіх земель, необхідно... Тероризм живе на сусідній вулиці, ... ця небезпека – поки що – являє собою немов би локальну проблему. Ще п'ятнадцять років тому ми її не знали. Тепер узнали – як плату за прогрес і підключення до світової цивілізації та загальнолюдських цінностей" (с. 373).

На жаль, обсяг рецензії не дає змоги детально зупинитися на інших достоїнствах та окремих вадах книжки про терор. Вона, безумовно, викличе жваву дискусію в різних колах. Але нам видається обґрунтованим порекомендувати її уважно прочитати – студенту, інженеру, вчителю, науковцю, військовому, дипломату, простіше – усім тим, хто задумується над днем сьогоднішнім і сподівається на кращий день завтрашній.

Надійшла до редакції 01.11.2004